

DLA doktori értekezés tézisei

Kádár Orsolya

Kodály Szólószonátája Starker János interpretálásában

Témavezető: Dalos Anna PhD

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28-as számú művészet- és művelődés-
történeti tudományok besorolású
doktori iskola
Budapest
2021

I. A kutatás előzményei

Kodály Szólószonátája minden gordonkás számára a repertoár megkerülhetetlen része. Számos felvétel készült a műből, különböző stílusú gordonkások előadásában, a koncerttermekben is gyakorta felelsendül ez a 20. századi remekmű, rendkívül eltérő előadásokban. Starker János (1924-2003) karrierjét végig kísérte a mű, rengeteg hangfelvétel, illetve képi anyag dokumentálta különböző előadásait a Szólószonátából. Meghallgatva azokat, bátran kijelenthető, hogy Starker globális nézőpontja az interpretációt tekintve az évtizedek alatt szinte semmit sem változott.

Starkert sokan „száraz” előadónak titulálják, aki bár a kotta minden apró részletét tökéletesen eljátssza, mindezt érzelemmentesen teszi. Disszertációmiban igyekeztem megcáfolni a róla kialakult képet. Véleményem szerint Starker a kottahűségre való törekvés mellett a saját egyéniségét, érzelmeit is megmutatja, mindaddig, amíg nem megy a mű autentikus interpretációjának rovására.

II. Szakirodalom, források

Annak ellenére, hogy Starker magyar származású, a róla szóló szakirodalom mégis leginkább angol nyelvű. Különböző irodalmakban fellelhető életrajzai rengeteg pontatlanságot tartalmaznak, így leginkább önéletrajzi ihletésű *The World of Music According to Starker*¹ című könyvét dolgoztam fel dolgozatom ezen szakaszához. A könyv bepillantást ad Starker korának zenei életébe, emellett megismerhetjük a csellóművész különleges személyiségét, vicces, szarkasztikus oldalát. Kapcsolatba léptem unokájával, Alexandra Preucillel aki elküldte az addig számomra ismeretlen, 2003-ban publikált előadói kottát.² Mint később kiderült, sokak számára ismeretlen volt ez a kiadás, ennek feldolgozására külön fejezetet szántam, összehasonlítva az Universal Edition által közreadott eredeti kottával.³ A kotta tanulmányozása még egyértelműbbé tette számomra Starker tudatos játékmódját, hisz már az igen korai, 1950-ben New Yorkban rögzített felvételén is sokszor azokat a változtatásokat alkalmazta, ami a 2003-ban megjelent előadói kottában lett jelezve. A felvételeken hallható, az eredeti kottától

¹ Janos Starker: *The World of Music According to Starker* (Bloomington: Indiana University Press, 2004).

² Kodály: Szólószonáta gordonkára op.8 (Bloomington: Music Publications Inc., 2003).

³ Kodály: Szólószonáta gordonkára op. 8 (Wien: Universal Edition, 1921).

vaéó eltérések így minden bizonnyal nem véletlenszerű, hanem tudatos döntések voltak a gondolkás részéről. A különböző kották összehasonlítását taglaló fejezetben arra is kerestem a választ, hogy ezek az eltérések zenei, vagy technikai okokból jöttek létre. Az Indiana University által közreadott, *Concept in String Playing*⁴ című könyvben megjelent „Organised Method of String Playing” című fejezetben Starker a gondolkások számára rendkívül hasznos metodikai értekezést írt. Ennek feldolgozása igen fontos része a disszertációmnak. Nemcsak feldolgoztam az írást, hanem a felvételek elemzésével foglalkozó fejezetben is vizsgáltam azok gyakorlatbeli használatát.

Az írásbeli források mellett mindenképp meg kell említenem azokat a kollégákat, akikkel személyesen tudtam a témámmal kapcsolatban beszélgetni. Egyikőjük Perényi Miklós, ifjúkorában magának Kodálynak játszhatta el a művet, valamint ő maga is gyakorta játsza a mai napig. A másik fontos ember a nemrégiben tragikusan fiatalon meghalt Mérei Tamás, aki Starker növendék volt az Indiana University-n. Beszélgetéseink alkalmával közelebbről megismerhettem Starkert, mint tanárt, módszereit, valamint az OMSP alapjait.

III. Módszer

Dolgozatom gerincét Starker két, egymástól két évtized különbséggel rögzített felvétel összehasonlító elemzése adja. Munkám legnagyobb nehézsége az volt, hogy objektív tudjak maradni, a személyes ízlésem és saját elképzelésem a műről ne befolyásolja az elemzést. Elsősorban Starker kottahűségét vizsgáltam és azt, hogy melyek voltak azok a lényegi különbségek, vagy éppen hasonlóságok, amik mellett konzekvensen kitartott. Két különböző kotta — az eredeti Universal Edition, valamint Starker előadói kiadású kottája — tanulmányozása alapján vettem össze a felvételeket. Vizsgálat részét képezte az is, hogy az *Organised Method of String Playing*ben leírtakat milyen módon alkalmazta a gondolkás. Starker esetében nagyon fontosak voltak a gyökerek, a zenei hatások, melyek diákkorában érték a Zeneakadémián, azért kiemelten foglalkoztam Weiner Leónak és Schiffer Adolfnak a gondolkásra gyakorolt hatásával. Disszertációba ritkán kerül be életrajz, de ebben az esetben indokoltnak találtam, leginkább a fellelhető források pontatlansága miatt.

⁴ Murray Grodner (szerk.): *Concept in string playing: Reflections by Artist-Teachers at the Indiana University School of Music* (Bloomington: Indiana University, 1979)

IV. Eredmények

Kodály úgy nyilatkozott a darabban kapcsolatban, hogy Starker János interpretációja a Szólószonáta „bibliája”. Elsősorban ez ösztönzött arra, hogy beleássam magam Starker Szólószonáta felvételeibe, ezáltal is minél közelebb kerülve a Kodály által elképzelt koncepcióhoz. Talán kijelenthető, hogy Starker interpretációja az egyik legautentikusabb, így aki közelebb szeretne kerülni Kodály eredeti elképzeléseihez, a gordonkás felvételei kiváló lehetőséget adnak erre. A műben található technikai problémákra a Starker által választott megoldások segítséget nyújtanak, sőt, azok globális megoldást mutatnak bármely más kompozícióban is.

V. Az értekezés témaköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

A Kodály Szólószonáta előadása végig kísérte szakmai életemet. Számos alkalomkor volt lehetőségem eljátszani: versenyeken, fesztiválokon, koncerteken. Doktorandusz hallgatóként a Zeneakadémia kamaratermében volt rá legutóbb alkalmam. A Bournemouth Symphony Orchestra tagjaként lehetőségem volt külföldön is eljátszani a művet a Lighthouse koncertközpont nagytermében.